

Jolanta Szada-Borzyszkowska

Sytuacja dziecka zdolnego w szkole

Jednym z głównych zadań do realizacji w szkole jest wszechstronne rozwijanie ucznia, dostarczanie takich bodźców i treści, a także organizowanie takich sytuacji dydaktyczno-wychowawczych, które wyzwalają jego aktywność własną.

Praktyka pokazuje, że nauczyciele częściej zainteresowani są dzieckiem, które ma problemy w szkole, niż uczniem zdolnym. Wyrównują braki w wiedzy dziecka z trudnościami w uczeniu się, usuwają lub łagodzą jego zaburzenia rozwojowe, nie poświęcają natomiast szczególnej uwagi dzieciom zdolnym. Uczniowie ci są zwykle pozostawieni sami sobie¹. Często traktowani są przez nauczycieli przedmiotowo. Wykorzystuje się ich do udzielania pomocy słabszym kolegom, do udzielania odpowiedzi na najtrudniejsze pytania, do wyręczania klasy w sytuacjach kłopotliwych. Jednocześnie hamuje się ich w przejawach zbytnej aktywności i samodzielności, krytykuje za zbyt szybkie tempo pracy.

Nie ulega wątpliwości, iż praca z dzieckiem zdolnym w warunkach klasy jest trudna. Wymaga pozytywnego nastawienia nauczyciela, doskonałej znajomości zagadnienia, akceptowania odmiennego sposobu myślenia i działania ucznia zdolnego.

Włączenie do spisu zadań do realizacji w szkole opieki nad dziećmi zdolnymi stworzyło wielką szansę dla tych uczniów, którzy ze względu na swoją wyjątkowość wymagają specjalnego traktowania i pomocy.

Każda zdolność jest swego rodzaju właściwością psychiczną przejawiającą się w różnych czynnościach i wytworach.

Zdolność to możliwość uzyskania spodziewanych wyników przy

¹ W. Limont, *Uczeń zdolny jako problem wychowawczy*, [w:] *Wybrane zagadnienia edukacji uczniów zdolnych, tom II, Uczeń – nauczyciel – edukacja*, W. Limont, J. Cieślukowska (red.), Kraków 2005.

wykonywaniu czynności w określonych warunkach zewnętrznych². Zdolności są określane też jako różnice indywidualne, sprawiające, że przy danym zasobie wiedzy, praktyki i takich samych warunkach zewnętrznych oraz porównywalnej motywacji, jedni ludzie sprawniej niż inni wykonują dane czynności, w tym także szybciej uczą się nowych rzeczy. Zdolności, zdaniem J. Reykowskiego³, są warunkami wewnętrznymi, dzięki którym ludzie o tej samej motywacji i jednakowo przygotowani opanowują daną czynność w różnym tempie, a poziom osiągniętych przez nich rezultatów jest różny. Zdolności określane są także jako zespół czynników organicznych (i związane z nimi funkcjonowanie właściwości psychicznych) umożliwiających szczególnie sprawne wykonanie różnorodnych czynności i bardziej skomplikowanych działań.

Pojęcie zdolności w praktyce bardzo często utożsamiane jest z terminem uzdolnienie lub talent. Psychologia rozróżnia te pojęcia i mówi o:

- zdolnościach ogólnych – odnoszących się do właściwości intelektualnych człowieka (ogólnych funkcji myślenia, rozwoju, wnioskowania, analizowania, rozumienia, organizowania uczenia się i rozwiązywania problemów), określanych jako inteligencja;
- zdolnościach kierunkowych, zwanych też zdolnościami specjalnymi lub uzdolnieniami (np. uzdolnienie matematyczne, artystyczne, językowe itd.);
- zdolnościach twórczych, przejawiających się w umiejętności tworzenia rzeczy nowych, umiejętności znajdowania wielu różnych i oryginalnych rozwiązań zadań i problemów.

Uczniowie uzdolnieni to tacy, którzy przejawiają możliwości zaawansowanych dokonań w dziedzinie umysłowej, twórczej, artystycznej, w zakresie zdolności przywódczych oraz w poszczególnych przedmiotach nauczania. W celu pełnego rozwinięcia tych możliwości wymagają usług lub zajęć niedostarczanych przez standardową szkołę. Najwyższy stopień rozwoju uzdolnień określa się mianem talentu⁴.

Charakterystyka dziecka zdolnego

Dzieci zdolne charakteryzują się pewnymi specyficznymi dla całej grupy cechami. W wieku szkolnym obserwuje się u nich m.in.: wysoką sprawność

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1998.

³ J. Reykowski, *Z zagadnień psychologii motywacji*, Warszawa 1977.

⁴ G. Lewis, *Jak wychować utalentowane dziecko*, Poznań 1998.

językową, dobrą pamięć, umiejętności wnioskowania, szybkie tempo procesów myślowych, oryginalność zadawanych pytań i wysuwanych sugestii, zainteresowania czytelnicze, umiejętność dostrzegania i rozwiązywania problemów. Są nieprzeciętne w ilości i jakości słownictwa, w porównaniu z rówieśnikami. Dziecko zdolne uczy się zwykle z mniejszym wysiłkiem, przyswaja łatwiej treści o wysokim poziomie trudności. Zadania umysłowe wykonuje z przyjemnością, przez dłuższy czas skupia uwagę na tym, co je interesuje. Charakteryzuje je również wyższy poziom wiary we własne siły i zaufania do samego siebie, silne dążenia do osiągnięć, zwłaszcza intelektualnych. Odznacza się ogromnymi zdolnościami obserwacji, wyobraźnią i fantazją. Jest spostrzegawcze, zauważa wszystkie szczegóły, odróżnia rzeczy istotne od nieistotnych. Posiada wysoką zdolność koncentracji uwagi. W swoim działaniu cechuje się głębszymi dążeniami poznawczymi, większą oryginalnością myślenia. Poszukuje nietypowych problemów oraz ciekawych metod ich rozwiązania. Z reguły, jego osiągnięcia w nauce i innych dziedzinach są wysokie, oryginalne i twórcze.

Poza osiągnięciami intelektualnymi, ucznia szczególnie zdolnego charakteryzuje szybkie zapamiętywanie, prawidłowe kojarzenie i rozumowanie, dociekliwość, szeroki wachlarz zainteresowań, niekiedy ukierunkowane uzdolnienia i pasje. Ma bogatą wyobraźnię, ciekawe pomysły. Często odczuwa potrzebę wyrażania swoich wrażeń, myśli, i emocji w różnej formie, np. w muzyce, tańcu, plastyce, w słowie lub piśmie. Cechuje go niezależna postawa, broni swoich poglądów i pomysłów, ma poczucie humoru.

Wychowując i kształcąc dzieci zdolne należy mieć świadomość ich cech inności, charakterystycznych dla tej grupy dzieci. O indywidualności dziecka świadczą zachowania, które określa się jako „nadpobudliwość” lub „nadwrażliwość”. Można wyodrębnić:

- nadpobudliwość intelektualną,
- nadpobudliwość wyobraźniową,
- nadpobudliwość emocjonalną,
- nadpobudliwość zmysłowo-sensoryczną,
- nadpobudliwość psychomotoryczną.

Wybranymi wskaźnikami nadwrażliwości są m.in.: łatwość popadania w konflikty z otoczeniem, brak nawyków systematycznej pracy, wyższy stopień neurotyzmu, brak emocjonalnego zrównowazenia, nadmierna próżność i pewność siebie, brak identyfikacji z grupą, skłonność do dominacji, egoizm, skrytość, skłonność do izolacji, agresywność. Wybitnie zdolnych cechuje też wrażliwość, empatia, pragnienie bycia zaakceptowanym przez innych, co może doprowadzić do nadmiernej wrażliwości

na krytykę, a nawet do odrzucenia przez rówieśników. Surowe ocenianie siebie i innych może być przyczyną frustracji, niezadowolenia z siebie i otaczającej rzeczywistości. Z kolei brak samokrytycyzmu u niektórych, nadmierna pewność siebie, może prowadzić do nietrafnych ocen, braku zaufania do ludzi. Trudno im zaakceptować subiektywnie oceniany brak logiki i konieczność uznawania poglądów innych ludzi. Dostrzegają błędy w rozumowaniu dorosłych. Mają problemy ze znalezieniem autorytetów. Dziecko wybitnie zdolne organizuje sytuacje i ludzi w struktury według określonego przez siebie porządku. Wszystko systematyzuje, konstruuje złożone systemy i struktury. Może być więc odbierane jako zasadnicze, niegrzeczne, narzucające własną wolę, opryskliwe, dominujące, pewne siebie. Ten indywidualizm, związany z umiejętnością i wolą tworzenia własnych konstrukcji teoretycznych i sytuacji społecznych, powoduje, że otoczenie ma trudności z zaakceptowaniem ucznia. W okresie intensywnych działań twórczych osoby zdolne nie są w stanie przerwać wykonania zadania. Zaniedbują swoje obowiązki i kontakty z innymi ludźmi. Uczniów o zainteresowaniach ukierunkowanych trudno skłonić do realizacji programu, który nie jest w centrum ich zainteresowania. Są niezależni, preferują pracę indywidualną, polegają na samym sobie. Dziecko zdolne odrzuca opinie rodziców, rówieśników, jest nonkonformistyczne, niekonwencjonalne. Duża aktywność intelektualna może być przyczyną zaniedbań innych sfer rozwoju, np. społecznego, czy aktywności fizycznej.

Jakie są kategorie uczniów zdolnych?

Najczęściej wyodrębnia się dwie kategorie uczniów zdolnych:

- uczniowie mający wysokie osiągnięcia,
- mający osiągnięcia poniżej możliwości.

Do kategorii uczniów mających wysokie osiągnięcia zalicza się tych, których dokonania mogą być zakwalifikowane jako wybitne. Za wybitnego w danej dziedzinie wiedzy można uznać zwycięzcę konkursów, olimpiad krajowych i międzynarodowych.

Natomiast uczniowie mający osiągnięcia poniżej swoich możliwości najczęściej nie ujawniają poziomu swoich zdolności, są postrzegani jako zupełnie przeciętni. Zwykle mówi się, że są to uczniowie z syndromem nieadekwatnych osiągnięć.

Wśród uczniów zdolnych, którzy w praktyce nie wykorzystują swoich możliwości z różnych, uświadomionych lub nieświadomych przez nich powodów wyróżniamy:

1. Uczniów będących pod presją grupy

Są to uczniowie szczególnie uzdolnieni intelektualnie, którzy z łatwością przyswajają materiał oraz wykonują zadania i polecenia. Przekraczają pod tym względem osiągnięcia reszty klasy. Niejako narzucają tempo i poziom nauczania. Pozostali uczniowie z obawy przed podwyższeniem wymagań ze strony nauczycieli, w sposób nieświadomy obniżają wartość ucznia osiągającego znaczące wyniki. Uczeń zdolny, który nie funkcjonuje wysoko społecznie jest zazwyczaj podatny na presję grupy.

2. Uczniów przyjmujących postawę konformistyczną-

Uczniowie zdolni chcą być tacy sami jak ich rówieśnicy. Pragnąc zadołować swoich nauczycieli oraz rodziców, wykonują wszystko to, czego się od nich oczekuje. Doskonale orientując się w mechanizmach zachowań rówieśników, wnioskują, iż powszechnie przyjęte wzorce postępowania znajdują aprobatę dorosłych i są uznane za właściwe. Dlatego też, dostosowują się do przeciętnego poziomu swojej klasy, nawet nie przypuszczają, że ich osiągnięcia mogą spotkać się z akceptacją ze strony nauczycieli i rodziców.

3. Uczniów nudzących się w szkole

Nie są oni zainteresowani wykonywaniem zbyt łatwych zadań szkolnych, gdyż nie mobilizują ich do podejmowania wysiłku. Ta grupa uczniów zdolnych uczy się w szkole gorzej niż przeciętni uczniowie, zarówno pod względem jakościowym, jak i ilościowym. Nauczyciele nie zadają im trudniejszych zadań do czasu, gdy nie poprawią swoich wyników w nauce. Taka sytuacja wyzwała znużenie i frustrację oraz zaniża motywację do nauki. Fakt posiadania wyjątkowych zdolności przez dziecko ujawnia się zwykle podczas indywidualnego badania psychologicznego.

4. Uczniów świadomie ukrywających swoje zdolności

Nie ujawniają swoich zdolności, gdyż mają na uwadze własne korzyści. Zdają sobie doskonale sprawę z tego, że ich zdolności umysłowe są wyjątkowe, nie tylko w porównaniu z rówieśnikami, ale również z dorosłymi. Potrafią w związku z tym manipulować innymi. Sami dostrzegają i realnie oceniają swoje sukcesy. Dorastają w silnym poczuciu własnej wyjątkowości, przenosząc to przekonanie w swoje dorosłe życie. Zauważa się z ich strony: dążenie do ograniczania do minimum czasu przeznaczanego na wykonywanie poleceń dorosłych, po to, by zyskać jak najwięcej czasu na zajmowanie się tym, co lubią robić; wykorzystywanie swoich wyjątkowych

zdolności do zabawy oraz dążenie do realizacji własnych celów, bez liczenia się z innymi.

Jak wspierać zdolne dzieci?

Miejscem, w którym dzieci zdolne powinny otrzymać szczególną pomoc i wsparcie jest szkoła. W ogólnych założeniach szkolna praca z uczniem zdolnym ma na celu dalsze rozwijanie jego zdolności. Działania nastawione są na: szybszy rozwój uczniów zdolnych, wyposażenie ich w większy zakres wiedzy, umożliwienie im uzyskania wiedzy o wyższym poziomie trudności, rozwijanie myślenia twórczego i oryginalności. Naczelnym hasłem tych działań jest więc stwierdzenie – „szybciej, więcej, lepiej, na wyższym poziomie, oryginalnie”.

Nauczyciele dysponują wieloma możliwościami wsparcia dzieci zdolnych. Mogą prowadzić m.in. interesujące formy zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych, kształtować motywację uczniów, zachęcać do wysiłku. W uzasadnionych przypadkach dziecko szczególnie zdolne może wcześniej rozpocząć naukę szkolną, może też szybciej realizować program kształcenia. Istnieje możliwość podwójnej promocji, uczenia się według indywidualnego programu lub toku nauczania. Indywidualny tok nauczania w procesie dydaktycznym polega na przyjęciu innego systemu nauczania niż klasowo-lekcyjny, jest przeprowadzany na każdym poziomie kształcenia i sprzyja ukończeniu szkoły w skróconym czasie. Uczeń realizujący indywidualny tok nauki może być zwolniony z obowiązku uczęszczania na lekcje z danego przedmiotu we właściwej klasie i uczęszczać na zajęcia do klasy programowo wyższej w tej lub innej szkole.

Do powszechnych form pracy z uczniem szczególnie zdolnym należy indywidualizacja nauki na lekcjach bez istotnego wykraczania poza nauczane treści, poprzez: asystenturę, rozwiązywanie trudniejszych problemów w ramach omawianego zagadnienia, dodatkowe prace domowe lub prace długoterminowe. Uczeń pracuje w oparciu o specjalnie dla niego przygotowane listy zadań, karty prac, źródła itd. Samodzielnie opracowuje zagadnienia i prezentuje je na szerszym forum. Pracę indywidualną z dzieckiem zdolnym nauczyciel zwykle realizuje poprzez: krótkie, kilkuminutowe rozmowy komentujące w sposób rozszerzający bieżący materiał; polecenie przygotowania przez ucznia referatów po przeczytaniu odpowiedniej literatury; korygowanie błędów kolegów; prowadzenie przez uczniów fragmentów lekcji; zachęcanie do czytania fachowych czasopism; zwiększanie wymagań, co do ścisłości i precyzji wypowiedzi. Stwarza się także

uczniowi okazje do swobodnego wyboru zadań trudniejszych, swobodnej decyzji w podejmowaniu dodatkowych zadań.

Pozaszkolne formy wspomaganie uczniów zdolnych obejmują: olimpiady przedmiotowe, obozy specjalistyczne i ogólnorozwojowe i inne.

Ważną rolę w identyfikacji i pracy z uczniem zdolnym powinny odgrywać poradnie psychologiczno-pedagogiczne, punkty konsultacyjne dla dzieci zdolnych i wybitnie uzdolnionych. Psycholog dokonuje tu badań diagnostycznych dzieci zdolnych, prowadzi lub organizuje różne formy terapii psychologicznej, zajmuje się doradztwem psychologicznym dla uczniów, rodziców i nauczycieli.

Istnieją również formy materialnego wsparcia uczniów zdolnych. Może to być: stypendium szkolne, stypendium MEN, stypendium Prezesa Rady Ministrów, Fundusz Pomocy Młodym Talentom Jolanty i Aleksandra Kwaśniewskich.

Inne instytucje działające na rzecz dzieci zdolnych, to: Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci, Centrum Informacyjno-Konsultacyjne ds. Dzieci Zdolnych przy Specjalistycznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie, Ośrodek Promocji Talentów przy LXIV LO im. S.I. Witkiewicza w Warszawie, Stowarzyszenie Szkół Twórczych, Stowarzyszenie Szkół Aktywnych, „Primus Inter Pares”- Fundacja na rzecz młodzieży wybitnie zdolnej i jej nauczycieli, Fundacja im. Stefana Batorego, Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia, Centrum Edukacji Artystycznej, Fundacja Ewy Czeszejko-Sochackiej „Promocja talentu”, Fundacja Jolanty Kwaśniewskiej „Porozumienie bez barier”.

Wobec wielu możliwości pomocy dziecku zdolnemu warto zastanowić się jak sprawy się mają w szkolnej rzeczywistości.

Jaka jest szkolna rzeczywistość dzieci zdolnych?

Aby ocenić skuteczność oraz zakres działań podejmowanych w placówkach edukacyjnych na rzecz dzieci zdolnych przeprowadzono odpowiednią kontrolę. W czerwcu 2007 roku Najwyższa Izba Kontroli w Biuletynie Informacji Publicznej opublikowała raport w sprawie opieki nad szczególnie zdolnymi uczniami. Kontrola obejmowała lata 2004/2005 – 2005/2006 (I kwartał)⁵.

⁵ *Biuletyn Informacji Publicznej*, bip.nik.gov.pl/pl/bip/sprawozdanie_dzialalnosc/2007131/px_2007131sprawozdanie.pdf, *Najwyższa Izba Kontroli, Sprawozdanie z Działalności Najwyższej Izby Kontroli 2006 roku*. Warszawa czerwiec 2007, s. 171.

Celem kontroli była ocena realizacji zadań przez Ministra Edukacji Narodowej i dyrektorów szkół publicznych w zakresie pomocy i kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych. Szczegółowymi zadaniami kontroli była ocena zapewnienia optymalnej drogi kariery szkolnej uczniom szczególnie uzdolnionym. Oceniano uwarunkowania organizacyjne, realizację zadań związanych z wczesnym rozpoznawaniem i diagnozowaniem uzdolnień poznawczych uczniów oraz zapewnieniem im indywidualnych programów nauczania lub toku nauki, a także możliwości kończenia każdego z typów szkół w skróconym czasie.

Kontrolą objęto 76 jednostek, w tym: Ministerstwo Edukacji Narodowej, stowarzyszenie Krajowy Fundusz na rzecz Dzieci oraz 74 szkoły publiczne, z tego: 25 szkół podstawowych, 24 gimnazja i 25 szkół ponadgimnazjalnych w 12 województwach. Uzasadnieniem dla przeprowadzenia kontroli były analizy badań wstępnych, które pokazywały malejącą tendencję w udzielaniu pomocy uczniom szczególnie zdolnym.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie oceniła realizację zadań w zakresie opieki nad uczniami szczególnie uzdolnionymi przez Ministra Edukacji Narodowej oraz dyrektorów 3 skontrolowanych szkół publicznych. W 77% skontrolowanych placówek (57) stwierdzono nieprawidłowości lub uchybienia. Negatywna ocena działań kontrolowanych jednostek wynikała z faktu stwierdzenia istotnych nieprawidłowości oraz obejmowania corocznie malejącej liczby uczniów, posiadających ponadprzeciętne zdolności intelektualne, specjalnymi formami kształcenia i pomocą stypendialną.

Główne nieprawidłowości dotyczyły braku ministerialnych, systemowych działań w zakresie opieki i kształcenia uczniów szczególnie uzdolnionych. W planowanych działaniach nadzoru pedagogicznego nie uwzględniano w dostatecznym zakresie problematyki związanej z kształceniem uczniów szczególnie uzdolnionych. Brakowało też pisemnych uzasadnień dotyczących przyznawania stypendiów. Stwierdzono niczym nie uzasadnione dysproporcje między województwami w liczbie składanych wniosków o przyznanie stypendiów. W dokumentacji wielu badanych szkół brak było zagadnień dotyczących opieki nad uczniami zdolnymi – w obszarze badania jakości pracy szkoły oraz obszarze szkoleń dla nauczycieli. Nie uwzględniano problemu identyfikacji uczniów szczególnie zdolnych, nie zapewniano odpowiednich form kształcenia. Nie gwarantowano właściwej opieki pedagogiczno- psychologicznej. Nie zostały też upowszechnione wyniki eksperymentu przeprowadzonego w Toruniu, w zakresie prowadzenia szkoły dla uczniów szczególnie uzdolnionych, pomimo przeznaczenia na ten cel środków z budżetu państwa oraz włączenia się naukowców

Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu jako konsultantów merytorycznych przedsięwzięcia.

Działania badanych placówek i instytucji sprowadzały się głównie do podziału i rozliczania środków przeznaczonych na organizację konkursów i olimpiad przedmiotowych oraz kwalifikowania wniosków o przyznanie stypendiów Prezesa Rady Ministrów i ministra do spraw edukacji. Ministerstwo nie dokonywało całościowej analizy i oceny funkcjonowania systemu oświaty oraz działań szkół z zakresu pomocy uczniom szczególnie zdolnym. Brakowało zleceń na badania i ekspertyzy naukowe, nie dbano o wymianę doświadczeń w badanych obszarach. Marginalność zainteresowań uczniem szczególnie zdolnym wynikała z koncentrowania się głównie na sprawach organizacyjnych i tworzeniu warunków do kształcenia uczniów przeciętnie zdolnych. Uczniom zdolnym zaś, nie udzielano należytej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, nie analizowano ich indywidualnych potrzeb edukacyjnych.

Indywidualnym tokiem nauki zostało objętych zaledwie 38 uczniów, w tym 25 uczęszczało do jednej szkoły. Odnotowano w latach 2004-2006 spadek wskaźników dotyczących objęcia indywidualnym tokiem nauki uczniów szczególnie zdolnych. Z przyczyn niczym nie uzasadnionych, zmniejszyła się liczba przyznawanych stypendiów uczniom szczególnie uzdolnionym. W 25,6% przypadków dokumentacja pedagogiczna nie zawierała jakichkolwiek odniesień związanych z indywidualizacją kształcenia i udzielaniem pomocy uczniom szczególnie zdolnym. W 50% przypadków nadzór dyrektora w ogóle nie zawierał przedmiotowych zagadnień. Ponadto, w 34 placówkach (45,9%) zagadnienia te nie były przedmiotem zainteresowań rad pedagogicznych. Szkoleniami związanymi z pracą z uczniem zdolnym objęto zaledwie 7,3 % pracowników pedagogicznych zatrudnionych w skontrolowanych szkołach.

W anonimowych ankietach nauczyciele wskazywali na konieczność poszerzenia swej wiedzy na temat objęty kontrolą, stwierdzali swój brak doświadczeń w tym zakresie (78,3% ankietowanych podało, że nigdy w swojej praktyce zawodowej nie realizowało indywidualnego programu nauczania). Postulowali także niezbędność opracowania systemu wyłaniania i wspomagania uczniów szczególnie zdolnych oraz konieczność wymiany doświadczeń w tym zakresie z innymi szkołami.

Małe zainteresowanie problematyką kształcenia uczniów zdolnych i szczególnie uzdolnionych, w ocenie NIK, wynikało głównie z uwarunkowań realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych, natomiast według samych nauczycieli – podstawowa przyczyna stwierdzonego stanu rzeczy

leżała po stronie zaniedbań środowiskowych, zbyt liczebnych klas, problemów wychowawczych, niedostatecznej bazy lokalowej i wyposażenia szkół. Nauczyciele za najważniejsze swoje zadanie do realizacji uznawali eliminację agresywnych zachowań wśród dzieci i młodzieży, a także przeciwdziałanie patologii zachowań. Dopiero w dalszej kolejności wskazywali na konieczność rozwijania inwencji twórczej uczniów i ich zainteresowań, poszukiwania atrakcyjnych metod nauczania.

Zgodnie z wynikami kontroli jedynie 17 z 74 badanych szkół oceniono pozytywnie, w 29 szkołach wystąpiły uchybienia, w 28 stwierdzono nieprawidłowości, w tym – 3 oceniono negatywnie.

W ocenie NIK, w celu wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości, konieczne jest podjęcie przez Ministra Edukacji Narodowej, kuratorów oświaty i dyrektorów szkół niezbędnych działań zapewniających indywidualizację kształcenia oraz pomoc uczniom szczególnie zdolnym.

W świetle zaprezentowanych badań sytuacja dzieci zdolnych w szkole nie jest idealna, a wręcz – daleka od ideału. Żyjemy w czasach, w których rozwój cywilizacji wymaga od ludzi zwiększonej i odpowiedzialnej sprawności działania. W tych warunkach niezwykle realnego znaczenia nabiera wyeksponowanie zdolności człowieka, jego rozwoju, jako celu samego dla siebie. A dzieci zdolne będziemy traktować tylko wówczas godnie i demokratycznie, gdy zapewnimy im optymalne warunki rozwoju, stosowne do ich możliwości. Nie wolno więc pozostawić jednostek zdolnych własnemu losowi.